

PENSIONATUL CERNĂUȚEAN AL CLEMENTINEI CATARGIU ÎN CONTEXT MOLDOVENESC

LIVIU PAPUC

Das Czernowitzer Pensionat von Clementina Catargi im moldauischen Kontext

(Zusammenfassung)*

Das Thema des vorliegenden Artikels ergab sich während der Sammlung der Dokumente, die für die Veröffentlichung der Bände mit dem Titel *Urmașilor mei...* [An meine Nachfolger...] nötig waren. Unter sehr vielen Informationen über Privatlehrer aus den Städten und Märkten der Moldau fanden wir zwei Fussnoten, in denen man auf ein Pensionat für die Erziehung der Mädchen, die zur Czernowitzer rumänischen Gemeinschaft gehörten, hinwies. Dieses Pensionat wurde in der zweiten Hälfte des 19. Jahrhunderts (im Jahre 1859) gegründet, in einer Zeit, als sich die fremden Bildungsanstalten im rumänischen Raum vermehrten.

Das Pensionat befand sich unter der Schutzherrschaft der edlen Frau Clementina Catargiu, der Ehefrau eines Bukowiner Bojaren aus dem 19. Jahrhundert (wahrscheinlich der bessarabischen Zweig der Familie Catargiu gehörend), die die rumänischen Tätigkeiten aller Art unterstützte. So, zum Beispiel, half sie bei der Gründung des Rumänischen Lesevereins (1862), der später in die Gesellschaft für Rumänische Kultur und Literatur in der Bukowina umgewandelt wurde. Zwischen Mai 1863 und Dezember 1864 bat Frau Catargiu dieser bekannten Gesellschaft sogar materielle Unterstützung an.

Aufgrund seiner Ergebnissen erwarb sich das Pensionat grossen Ruhm. Beweise dafür waren die testamentarischen Verfügungen einiger Bojaren, d.h. Urkunden, in denen vorgesehen wurde, dass die Mädchen adeliger Herkunft dort weiter ausgebildet werden sollten.

Um die Tätigkeit des Pensionats zu veranschaulichen, verwendet der Verfasser mehrere Werbungsartikel aus der damaligen Presse. Darin werden alle

---

* Traducerea rezumatului în limba germană: Ștefănița-Mihaela Ungureanu.

Unterrichtsfächer und auch die Tatsachen erwähnt, dass die „durch Eifer und Fachkraft bekannte“ Lehrer zur guten Erziehung und Ausbildung der „zum höheren Adelsstand gehörenden jungen Frauen“ beitrugen, dass die Verdienste der Frau Catargiu sich der höchsten Anerkennung erfreuten, weil an den Abschlussprüfungen der Landespräsident selbst, Rudolf Ritter von Myrbach, teilnahm. Es ist besonders zu bemerken, dass man in Czernowitz, der Landeshauptstadt der damals österreichischen Bukowina, „die rumänische Nationalgeschichte“ studierte.

Schlüsselwörter und -ausdrücke: Bukowina, Czernowitz, testamentarische Urkunden, Privatunterricht, Unterrichtsfächer.

Pe parcursul străngerii materialului, în vederea publicării volumelor *Urmașilor mei...*, pe lângă destui profesori particulari din orașele și târgurile Moldovei, am găsit și două trimiteri directe la un pensionat de domnișoare cu care se mândreau Cernăuții, pensionat aflat sub patronajul unei doamne, Climentina Catargiu. Că avea faimă – consecință a bunelor rezultate obținute – o dovedesc înscrisurile testamentare, care prevăd continuarea școlarizării tinerelor de bun neam în cel mai nordic punct al Moldovei. Iată ce prevedea testamentul răposatei Agrăpina Lazo, născută Canano, din Botoșani, întocmit la 8 august 1861: „[...] executor pentru îndeplinirea celor rostite în testamentul de față și îngrijitor pentru educația copiilor numesc pe vărul meu, d. Savastian Canano, pe care îl rog cu lacrimi să binevoiască a primi această sarcină, adăogându-se că copilele Maria și Climansa sunt așezate de mine în pansionul d-sale Climentina Catargiu în Cernăuți, cu verbală alcătuire câte 200 [de] galbeni, după săvârșirea mea din viață, pe fiecare an, pentru învățătura, hrana și îmbrăcăminte lor și căutarea lor cu doftorie, urmând a sta copilele mele în acel pansion până când trebuința va cere a le trece în alt pansion”¹.

Tot cam în vremea aceea, la 15 februarie 1865, de la Roman, Comisul Iordachi Teodoru își îndruma testamentar urmașa (urmașele) spre aceeași capitală a Bucovinei: „[...] 900 [de] galb. dați în păstrarea mea de soția mea, Catinca, cu a căroră legiuite procente se plătește pensionatul fiicei sale, Catinca, la Cernăuți, [...] 100 galb. d-nei Clementina Catargi, plata pensionatului a 2 copile până la 14 septem. 1865”².

Iată cum, din două părți ale Moldovei (Botoșani și Roman), pașii șovăitori ai tinerelor mlădițe nobiliare sunt îndrumați întru cultură către cel mai nordic punct al românismului. Lăudabil lucru, semn bun pentru incipienta civilizație de tip apusean care se înfiripa în Principate, dar care ridică unele semne de întrebare. De ce la Cernăuți? Nu existau stabilimente de gen și în mai marea proximitate a familiilor

---

¹ „Monitorul Oficial al Moldovei”, Iași, anul III, nr. 350, 23 dec. 1861, p. 1 431; republicat în *Urmașilor mei*, vol. II, *Testamente din anii 1863–1870*, Iași, Editura TipoMoldova, 2011, p. 409–411.

² „Progresul”, Iași, anul III, nr. 84, 26 iul. 1865, p. 3–4; republicat în *Urmașilor mei*, vol. I, *Testamente din anii 1859–1862*, Iași, TipoMoldova, 2011, p. 316.

interesate de viitorul progeniturilor? Care era, din acest punct de vedere, situația în Moldova?

Răspunsurile nu ne stau la îndemână decât parțial, dar putem emite niște ipoteze de lucru. Ne vine în ajutor Rudolf Suțu, care face, la un moment dat, o trecere în revistă a pensionatelor-internate ieșene: „Vechi pensionate de fete din Iași mai erau: al doamnei Joie, care, din Str. Păcurari, s-a mutat mai târziu în Strada Muzelor; al doamnei Sacchetti, care își avea pensionul la deal, la Copou; al doamnei Gall, mama domnului Gall, secretar general al Primăriei Com. Iași. Pensionatul era în Stradela Sf. Atanasie. [...]

Mai erau: pensionatul doamnei Fajard, din Strada fostă Română și din Str. Asachi, local ocupat astăzi de către Orfelinatul „Regina Maria”. Madame Fajard era o bătrână franceză devotată creșterii și educațiunii fetelor și dânsa se făcuse repede cunoscută la Iași ca o bună profesoară.

În Strada Toma Cosma era pensionatul doamnei Grandjin. Aici au învățat multe eleve. [...]

Doamna Petit era o femeie foarte instruită, se ocupa mult de eleve. Ieșenii cei vechi își mai amintesc de dânsa când ducea elevele la școală într-o trăsură mare, iar seara le aducea îndărăt.

Un vechi pensionat cunoscut era și Knoch.

Un alt vechi pensionat, care funcționează și astăzi, fără întrerupere, de aproape 60 de ani, a fost înființat de către doamna Maria Champalbert, în anul 1867. Maria Champalbert era diplomată a Academiei din Montpellier, femeie foarte cultă, superioară și distinsă. Institutul înființat de dânsa a luat ființă mai întâi la Piatra-Neamț și aceasta datorită unei întâmplări: venind din Franța să-și vadă niște rude stabilite la Piatra, a rămas în acest oraș, fiind rugată de prefectul de pe vremuri, Miluș, precum și de multe alte mari familii din Piatra, să fundeze un institut francez care, în acele timpuri, lipsea cu desăvârșire în acel oraș. Și, înțelegând nevoile timpului, inteligentă, cultă și înzestrată cu o energie deosebită, și-a câștigat repede încrederea și admirația tuturor.

Multe generații îi slăvesc memoria. România îi ajunsese a doua patrie. De câte ori vorbea de țara noastră, își arăta toată dragostea pentru dânsa. [...]

Sosită în țară, în urma autorizației date de ministrul instrucțiunii publice din 1867, Tell, a înființat institutul sub denumirea de «Pensionat privat franco-român», iar, de la anul 1893, acest pensionat ființează la Iași. Din acest an, pensionatul a funcționat sub conducerea fundatoarei încă acum câțiva ani, iar după moartea ei, conducerea a luat-o doamna Herovanu, dimpreună cu fiicele ei, doamna Lucia Neculau și domnișoara V. Herovanu. Lozinca fundatoarei institutului se păstrează cu sfințenie și astăzi: seriozitatea în cultură și în educația elevelor”³.

---

³ *Din internatele franceze ale Iașului*, în „Lumea”, Iași, anul IX, nr. 2 422, 17 sept. 1926, p. 2–3.

Pentru a completa informațiile oferite de Rudolf Suțu (uneori și pentru a corecta inerente erori, datorate ezitărilor vârstei la care au fost scrise evocările), să adăugăm faptul că pensionatul Charlottei Sacchetti funcționa deja în 1845, atunci când, la 25 martie, o ia în grijă pe domnișoara Anastasia Sion, pentru a o învăța, printre altele: franceza, germana, „moldoveneasca”, istoria, geografia, aritmetica, caligrafia, mitologia, muzica, dansul (vezi ANEXA I). Cu stabilitate și determinare impresionantă, franțuzoaica își extinde și îmbunătățește permanent oferta stabilimentului din Strada Română, Nr. 8, după cum ne dezvăluie testamentul său din 9 iunie 1882 (vezi ANEXA II).

Doamna E. Fajard se dovedește foarte activă, cu o bună politică de atragere a „clientelei”, având un program ambițios și complex, după cum ne dovedesc numeroasele anunțuri ce-și fac loc în presa ieșeană a deceniului al optulea – din care obținem și detalii referitoare la programa de învățământ (vezi ANEXA III, IV și V). Pe aceeași linie se înscrie și Doamna Petit, din Strada Lozonschi, sau Pensionatul Frey din Copou (vezi ANEXA VI).

*

Toate aceste institute de educație, după cum s-a văzut, au avut în fruntea lor doamne de extracție străină – cum, de altfel, se purta în epocă –, dar care era situația în ceea ce privește „partea moldovenească”? Aici, informațiile noastre sunt mai limitate; probabil că există date în diferite locuri, însă nu dispunem de acestea, în stadiul actual al cercetării noastre. Ne sprijinim doar pe anunțul făcut de slugerul Teodor Burada (tatăl mult mai cunoscutului T. T. Burada și al altor copii realizați), în august 1831, din care aflăm despre deschiderea unui „pansion de nobile demozele, fiice de boieri”, care vor primi „o deplină educație în moral, în învățătura limbii grecești și franțuzești, în știință și în muzică” (Vezi ANEXA VII)⁴.

În a doua jumătate a secolului, atunci când proliferază din plin și institutele de educație străine, găsim și Pensionatul Normal de Domnișoare, patronat de Emilia Humpel, sora lui Titu Maiorescu, acesta cu o amplă și complexă programă de învățământ, nu mai puțin cu o îndelungată funcționare. Spre ilustrarea activității acestuia, extragem, din numeroasele (și mult mai amplele) anunțuri publicitare, doar pe unul dintre primele apărute: „Printre institutele de cultură și educațiune din

---

⁴ La peste un secol de la înființare, Eusebius Camilar evocă, plin de pioșenie, în articolul intitulat *Luna Cărții la Iași. Biblioteca Maior Al. T. Burada*, „figura celei dintâi moldovence, aceea a vornicesei Burada, care a fost cea dintâi inițiatore a învățământului particular din Moldova, cu al său «pensionat pentru *demoisele*», [...] de la care „ne-a rămas o «rugăciune» alcătuită de dânsa prin 1828, poate pentru tinerele și nobilele vlăstare pentru care a deschis, după modelul Apusului, pensionatul, într-o casă cu rugăciuni de arbori a Iașului” („Iașul”, Iași, anul VI, seria a II-a, nr. 76, 30 iun. 1938, p. 2).

țară, Pensionatul Normal de Domnișoare, fondat și condus de D-na Emilia Humpel, este necontestat unul din cele dintâi. Aici, copilele capătă o instrucțiune serioasă și o educațiune aleasă. Atragem dar atențiunea lectorilor noștri asupra anunțului de mai la vale, care indică ziua începerii cursurilor anului școlar 1876–77”⁵.

*

Pensionatul Clementinei Catargiu ia ființă la Cernăuți, în anul 1859. Să nu fi existat la Iași vreun institut de aceeași natură, care să fie condus de vreo româncă? Nu știm. Oricum, indiferent de situația statistică a pensionatelor pentru fete din Moldova, alegerea celui al nobilei Clementina Catargiu, de către unii boieri, credem că se datorează renumelui de care se bucura, bunelor rezultate obținute în decursul timpului. Pentru că, așa cum se afirmă într-un anunț apărut în capitala Bucovinei, la câțiva ani după înființare: „El există acu de vreo șase ani de zile cu un succes crescând și tot din ce în ce mai îmbucurător, astfel încât în timpul de față și-a câștigat renumele meritat că este cel mai bun dintre toate pensionatele de felul acesta în Cernăuți, atât prin modul creșterii religioase, morale și naționale, și prin predarea obiectelor de învățământ” (Vezi ANEXA VIII). Tot acolo, găsim înșiruite și toate obiectele de învățământ, faptul că la buna creștere și educație a „domnișoarelor din stări mai înalte” contribuiau profesori „recunoscuți prin zelul și capacitatea lor”, că recunoașterea meritelor doamnei Catargiu ajungea până la cel mai înalt nivel, odată ce președintele țării, cavalerul Rudolf Myrbach, lua parte la examenele sfârșitului de an. De remarcat, în mod deosebit, studiul „istoriei naționale române”, mai ales în acel colț de românism guvernat de austrieci, după cum chiar autorul anonim al anunțului precizează: „institutul particular, pensionatul privat al Doamnei Catargiu este singurul și unicul loc și institut unde se propune – deși numai în mod restrâns, amăsurat scopului institutului – istoria națională, care afară de acest institut nu se cunoaște, nu se propune nici într-o singură școală publică, nici măcar în acelea așa-numite naționale și dreptcredincioase, nici prin școalele populare normale, nici în preparandie, nici în școala reală, nici prin gimnazii”⁶.

Frumoasele rezultate obținute la pensionatul în discuție ridică fireasca întrebare privind persoana patroanei acestuia. Ing. Mircea Irimescu ne informează, în mod succint, că aceasta era „soția unui boier bucovinean din sec. al XIX-lea. A deschis, în Cernăuți, un pensionat pentru educarea fetelor din cadrul comunității românești (1859). Sprijinitoare a acțiunii de constituire a Reuniunii Române pentru Leptură (1862), apoi a Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina,

---

⁵ „Curierul. Foaia intereselor generale”, Iași, anul IV, nr. 63, 15 aug. 1876, p. 4.

⁶ „Foaia Soțietății pentru Literatura și Cultura Română în Bucovina”, Cernăuți, anul II, nr. 7, 1 iul. 1866, p. 210.

în primii ei ani de activitate⁷⁷, pentru a preciza, în alt loc, faptul că, în perioada mai 1863 – decembrie 1864, Clementina Catargiu a donat Reuniunii Române pentru Leptură 8 galbeni, dublu față de cât a oferit, de exemplu, baroneasa Marghiolița Cârste⁸. Vedem, astfel, că naționalismul promovat în cadrul orelor de istorie era o constantă a nobilei doamne (probabil, aparținând ramurii basarabene a familiei Catargiu), care sprijinea manifestările naționale de orice natură.

Acest pension, de notorietate în epocă, se pare că a avut ecou și în sufletul căminarului Gheorghe Eminovici, oricum atras, după cum bine știm, de școlile cernăuțene, unde și-a trimis, în serie, progeniturile masculine, odată ce Augustin Z. N. Pop afirmă: „Pe fete le-a educat [Gh. Eminovici] în școala particulară Olivari din Botoșani, la Agafon sau la pensionul Clementinei Catargiu din Cernăuți⁹”. Nu știm pe ce s-a bazat istoricul literar, atunci când a făcut afirmația de mai sus, dar aceasta este plauzibilă. La anul 1871, Ioan Drogli, în vârstă de treizeci și cinci de ani, de profesiune „director de școală”, se căsătorește cu Aglaia Eminovici, în vârstă de nouăsprezece ani, de profesiune „proprietară”¹⁰. Ne este la îndemână să presupunem că profesorul cernăuțean o cunoscuse pe tânăra Aglaia pe vremea când aceasta frecventa pensionul Clementinei Catargiu, unde el îi va fi fost chiar dascăl, că doar n-a venit până la Ipotești s-o pețescă fără a o cunoaște.

Chiar dacă informațiile pe care le deținem în acest moment nu sunt foarte bogate, considerăm că pensionatul Clementinei Catargiu din Cernăuți merită pomenit și apreciat, ca moment important în evoluția societății românești din Bucovina.

---

⁷ Mircea Irimescu, *Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina (1862–2012)*, volumul II, *Voluntariat bucovinean. Membrii Societății*, Rădăuți, Editura Septentrion, 2013, p. 113.

⁸ Mircea Irimescu, *Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina (1862–2012). La 150 de ani. Istoric și realizări*, volumul I, Rădăuți, Editura Septentrion, 2012, p. 38.

⁹ Augustin Z. N. Pop, *Pe urmele lui Mihai Eminescu*, București, Editura Sport–Turism, 1978, p. 19.

¹⁰ Extras din Registrul stării civile pentru căsătoriți al comunei Cucoreni, plasa Târgului, județul Botoșani, pe anul 1871. Copie aflată la Arhivele Naționale Iași, Documente, Pachet 924, nr. 73.

ANEXE

I.

Contrat

Je sousignée declare m'engager a prendre en pension Mademoiselle Anastasie Sion aux conditions suivantes:

1. Mademoiselle Anastasie sera nourrie et logée a L'Institution, son linge y sera blanchi.

2. Il sera enseigné à M-elle Anastasie le Français, l'Allemand, le Moldave, l'Histoire, la Géographie, l'Arithmétique, la Calligraphie et la Mythologie.

3. Il sera également enseigné à Mademoiselle Anastasie la Musique et la Danse pendant six mois (par an).

4. Les livres, fourniture de musique et des [...] sont à la charge de Madame Sion.

5. Il sera enseigné à M-elle Anastasia tous les ouvrages de couture et de broderie en usage dans les pensions.

6. Le prix de la pension est fixé a 82# quatre-vingt deux ducats payable par six mois et d'avance. Dans ce prix est compris la fourniture du papier, plumes, encre, règles et crayons pour l'année.

Madame Sacchetti s'engage, de son côté, a faire tout son possible pour justifier la confiance dont veut bien l'honneur la Tutelle de M-elle Sion.

Jassi le 25 Mars 1845

Charlotte Sacchetti

[Arhivele Naționale Iași, Documente, Pachet 640, nr. 19]

II.

Ceci est mon testament

Aujourd'hui, 9 Juin 1882, saine de corps et d'esprit, j'ai pris et arrêté mes dernières dispositions qui sont les suivantes:

Conformément aux dernières volontés exprimées par mon défunt époux J. Sacchetti dans un testament, en date du 29 Avril 1853, avec ses deux codiciles, je confirme le dit testament en tout, en conséquence je prie mes chers enfants de se conformer à mes dernières volontés, qui sont aussi celles de leur défunt père.

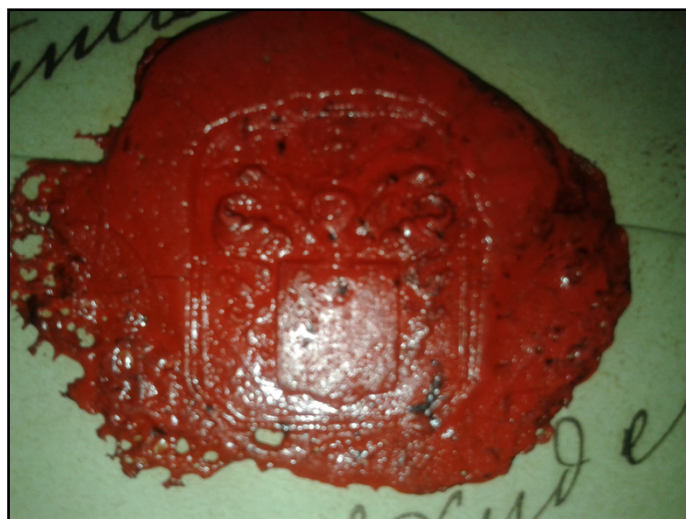
Je désire formellement qu'après ma mort il n'y ait aucun différent entre eux, qu'ils s'aiment tendrement comme de bons et vrais frères et alors Dieu les bénira et les aimera comme leur père et moi nous les avons bénis et les avons aimés tendrement.

Comme il est dit dans le testament de leur défunt père, mes chers enfants partageront la maison ou sa valeur dont j'ai la propriété et qui est située à Jassy strada Romana No. 8, en trois parties égales, car quoique il existe un acte dotal dans lequel il est dit que ma fille Annette, lors de son mariage avec Mr. Dodun de Perrières a reçu une dot de 60.000 francs, je déclare que cette dot n'a pas été payée à Mr Dodun des Perrières ni par mon mari, ni par moi, et qu'il n'a reçu que la somme de quatre mille francs. Je déclare en outre que mon gendre Mr Dodun des Perrières avec mon consentement et sur la promesse que je lui // rembourserai quand je pourrai a dépensé la somme de six cent douze ducats pour la construction qui rend uniforme la bâtisse du côté du jardin, c'est-à-dire le grand dortoir, que j'ai divisé ensuite en trois chambres et l'agrandissement des deux chambres qui sont à côté du grand salon, et que cette somme de six cent douze ducats, il ne m'a pas été possible de la lui rembourser.

Ainsi donc, aucun de mes enfants: Charles, Annette et Ernest, n'aura à prétendre plus que l'autre. Celle est ma volonté: telle a été aussi celle de leur père.

Avant le partage, mes chers enfants devront payer les dettes qui greveraient la propriété, après quoi je les prie qu'avant le partage, il soit prélevé une somme de 200# (deux cents ducats) qui sera remise à M-elle Fanny Payen de la Mire, comme gage de ma faible reconnaissance pour les soins dévoués qu'elle m'a prodigués pendant de si longues années.

Je laisse en outre à M-elle Fanny Payen de la Mire tous mes objets: meubles, linge, robes, et pas un seul d'entre mes enfants n'aura aucune prétention à faire valoir, si ce n'est que sur les objets suivants que je laisse à chacun d'entre mes enfants:

A Charles: ma commode et la glace qui est au dessus; mon portrait en bronze et le grand // fauteuil vert de son père.

A Annette: Ma chiffonnière, une boîte à pieds à ouvrage qui lui a été donné à son baptême, une petite boîte qui est au-dessus et le grand portrait de famille.

A Ernest: Le portrait de son père au-dessus de mon lit; le lavabo et la table à jeu.

A Ferdinand Dodun des Perrières mon prie-Dieu; l'étagère, tous les livres qui y sont, le bénitier et l'image de la Vierge.

A ma filleule Fernande Dodun des Perrières: Ma montre et sa boîte.

Comme exécuteur testamentaire, je charge mon cher fils Charles, que je conjure d'exécuter à la lettre mes dernières volontés.

Fait à Jassy le 9 Juin 1882.

Charlotte Sacchetti

[Arhivele Naționale Iași, *Documente*, Pachet 165, nr. 32 – Plicul cu cinci sigilii poartă armoariile familiei Sacchetti]

III.

(Pensionatul d-nei E. Fajard)

La 27 iunie a avut loc concursul de piano și împărțirea premiilor la pensionatul d-nei E. Fajard. Ar fi trebuit ca toate odăile localului acestui pensionat să fi fost prefăcute în un singur salon mare pentru a putea da comoditatea necesară damelor și d-lor care s-au interesat a se convinge despre progresul prodigios ce face acest pensionat. Această adunare însemnată atât prin numărul cât și prin distingerea persoanelor ce o compun, și-a luat sorgintea din succesul cu care au răspuns copilele la cursurile predate în limba română, franceză și germană; succes care a pus în pozițiune atât pe părinți cât și pe vizitatori a se aștepta la un rezultat tot atât de surprinzător și la concursul de piano. În adevăr, mai multe bucăți fură executate de copile cu atâta artă, încât publicul a rămas mai mult decât încântat, putem a zice chiar surprins de rezultatele la care a ajuns d-na Fajard în un timp atât de scurt. În interesul instrucțiunii copilelor române, dorim ca d-na Fajard să urmeze cum a început, iar ostenețele d-sale vor fi încurajate și încununare cu cele mai frumoase succese; căci nu este părinte care să nu caute a-și adăpa copilul la cele mai bune izvoare de instrucțiune.

[„Curierul. Foaia intereselor generale”, Iași,, anul IV, nr. 51, 4 iul. 1876, p. 6–7]

IV.

Pensionnat E. Fajard à Jassy

Appelée en Roumanie, il y a cinq ans, pour diriger une maison d'éducation qui, à la suite de circonstances exceptionnelles a dû cesser momentanément, je me suis décidée, il y a un an, à continuer ma tâche, en fondant un pensionnat à Jassy.

Mon seul et unique but étant de donner aux jeunes filles roumaines une éducation solide et complète, à en faire des femmes intelligentes et laborieuses, des mères de famille à la hauteur de leur mission, j'ai réuni dans mon Institution tout ce qui peut y contribuer, et offrir en même temps aux familles le moyen d'élever leurs enfants sans les placer à l'étranger.

C'est principalement sur ce point que s'est portée mon attention.

En effet, pourquoi éloigner l'enfant, la jeune fille, de son pays?

Pourquoi, à l'âge où les impressions sont vives et profondes, lui faire perdre de vue pendant des années entières le pays natal, la langue maternelle, la famille, la religion du foyer?...

Pourquoi chercher à lui donner ce cachet étranger, ce vernis d'emprunt qui altère sa naiveté, et lui fait adopter trop souvent les travers du milieu où elle est transplantée, sans qu'elle s'imprègne à fond de ce qu'elle pourrait y trouver de bon et de beau?

Cette mesure est-elle donc indispensable et ne peut-elle être évitée?

N'est-ce donc que loin de la patrie qu'on peut acquérir des connaissances utiles, des talents agréables, et la facilité de parler plusieurs langues?

Je crois et prétends le contraire.

Depuis plusieurs années la Roumanie a fait un grand pas dans le domaine des sciences et des arts; de nombreuses maisons d'éducation pour le deux sexes se sont élevées de tous côtés; le bon grain, il est vrai, est mêlé à l'ivraie; mais le bon sens de la nation roumaine, ses aptitudes naturelles lui font bien vite discerner la vrai du faux, le solide du superficiel.

L'année d'essai de mon pensionnat, fondé le 1-er Juillet 1875, a déjà fait bien des convictions, et toutes les familles qui ont eu confiance en moi, témoignent hautement qu'on peut élever ses enfants sous ses yeux aussi bien qu'à l'étranger.

Ma maison, située au Copou, le quartier le plus beau et le plus salubre de Jassy, offre toutes les conditions d'hygiène et d'aménagement exigées: un local vaste et bien aéré, un jardin ombreux, une grande cour, le tout situé à l'écart et sans voisinage contigu, convient à une institution de jeunes filles.

Une nourriture simple, mais saine et abondante, des récréations ménagées avec discernement, des soins tous maternels donnés aux enfants, constituent un ensemble propre à développer le corps et l'esprit.

Quant aux études, dont j'ai moi-même la haute direction, j'ai fait appel à des professeurs émérites qui ont fait leurs preuves dans les institutions publiques et privées, et j'ai choisi moi-même à l'étranger des institutrices morales et capables.

Je crois donc avoir résolu le problème posé plus haut: donner une instruction solide et pratique, complète et brillante, une éducation soignée et éclairée aux jeunes filles, dans leur pays même, presque sous les yeux de leur famille, qui

peuvent s'assurer, sans grand déplacement, que leurs enfants sont entre des mains loyales, sûres et dévouées.

J'ose donc espérer le concours des familles de toutes les parties de la Roumanie pour faire prospérer mon Institution, et l'étendre de plus en plus dans des proportions favorables au but que je me propose.

Les études se font en roumain, en français, en allemand et en anglais, et comprennent:

<i>Langue Roumaine:</i>	Histoire universelle
Instruction religieuse	Mythologie
Grammaire	Histoire naturelle
Style	Arithmétique
Géographie de la Roumanie	
Histoire de la Roumanie	<i>Langue Allemande:</i>
Arithmétique	Grammaire
Comptabilité	Style
Physique	Littérature allemande
Notions de Chimie	Géographie
Géométrie	Arithmétique
<i>Langue Française:</i>	<i>Langue Anglaise:</i>
Grammaire	Grammaire
Style	Style
Rhétorique	Littérature anglaise
Littérature ancienne et moderne	Histoire d'Angleterre.
Géographie	

Plusieurs bons professeurs de piano sont attachés à l'Institution, et une artiste roumaine des plus distinguées a bien voulu se charger des élèves les plus avancées.

Une attention toute particulière est donnée aux ouvrages manuels, et surtout à la coupe de la lingerie et des vêtements, et à leur confections par les élèves elles-mêmes.

E. Fajard,
Institutrice diplômée à degré supérieur

[„Curierul. Foaia intereselor generale”, Iași, anul IV, nr. 65, 22 aug. 1876, p. 5]

si rables au but que je me propose.
 in Les études se font en roumain, en fran-
 ag. çais, en allemand et en anglais, et com-
 d. prennent ;

<p><i>Langue Roumaine.</i></p> <p>Instruction religieuse Grammaire Style Géographie de la Rou- manie Histoire de la Roumanie Arithmétique Comptabilité Physique Notions de Chimie Géométrie</p>	<p><i>Langue Allemande.</i></p> <p>Grammaire Style Littérature allemande Géographie Arithmétique</p>
<p><i>Langue Française.</i></p> <p>Grammaire Style Rhétorique Littérature ancienne et moderne</p>	<p><i>Langue Anglaise.</i></p> <p>Grammaire Style Littérature anglaise. Histoire d'Angleterre</p>

Plusieurs bons professeurs de piano sont
 attachés à l'Institution, et une artiste rou-
 maine, des plus distinguées, a bien voulu se
 charger des élèves les plus avancées.
 Une attention toute particulière est donnée
 aux ouvrages manuels, et surtout à la coupe
 de la ling-rie et des vêtements, et à leur
 confection par les élèves elles-mêmes.

E. FAJARD
*Institutrice diplômée à
 degré supérieur.*

V.

Pensionatul E. Fajard
 Internat și Externat, Iași, Strada Codrescu

Direcțiunea acestui pensionat aduce la cunoștința onorab. părinți de familie că cursurile vor începe la 1 septembrie viitor, iar obiectele de studiu se vor preda după cum urmează:

Limba română, cursul superior, de dl. G. Drăghici, profesor la Liceul Național, iar cel inferior de o guvernantă absolventă de la Școala Centrală de Fete.

Limba franceză de d-na E. Fajard, institutrice cu diplomă de gradul superior.

Limba germană de dl. Dahlenbur.

Piano, d-l E. Caudella, care a binevoit a se însărcina cu direcțiunea studiului muzical, având de ajutor și un alt profesore ales de d-lui pentru clasele inferioare, va preda pianul în clasele superioare. Disciplina internă va fi

încredințată la trei guvernante, care vor avea mai cu seamă a exercita pe copile cu vorbirea limbilor franceză și germană și a le prepara lecțiunile și temele date de d-nii profesori. – Pentru condițiunile de admitere și alte detaluri, Onorab. Părinți sunt rugați a se adresa la d-na directoare E. Fajard în toate zilele de la 10 oare până la 4 post meridiane.

Direcțiunea

[„Curierul. Foaia intereselor generale”, Iași]

VI.

Institut St. Helene, dirijat de D-na G-le Petit,

Are onoare a încunoștiința pe onorab. public că mutându-se în casele Panaite Criste, Strada Lozonschi, zidire foarte încăpătoare și satisfăcând pe deplin tuturor cerințelor unui institut, este în pozițiune a primi un număr mult mai mare de eleve decât până acuma. Ameliorațiuni foarte simțitoare s-au făcut atât pentru externat, cât și pentru internat. Deschiderea cursurilor va avea loc luni, în 10/23 septembrie 1876.

[„Curierul. Foaia intereselor generale”, Iași, anul IV, nr. 65, 22 aug. 1876, p. 5]

PENSIONAT FREY
Fondat la 1845
Iași, Copou in fața grădinei publice.

Acest pensionat redeschide la 1 Septembrie 1876 cursurile pentru un număr mic de elevi care caută o educație de familie. Elevii se pregătesc pentru clasele superioare a colegiilor din țară sau din Străinatate și primesc o învățatură bine întemeiată. Obiectele ce se predau sunt: Limba română, franceză, germană, latină, elină, religiunea, istoria, geografia, aritmetica, algebra geometria și elementele științelor naturale. Conversația franceză și germană. (206—3).

VII.

Înștiințare

D. slugerul Teodor Burada, cu a sa soție, nepoată d. sardariului Kiriac, au cinste a face cunoscut cum că au așezat în casa lor un pansione de nobile demozele fiice de boieri. În această pansione, după bune regule orânduită, pre lângă toate îndămânările cuviincioase, vor primi tinerele persoane o deplină educație în moral, în învățătura limbii grecești și franțuzești, în știință și în muzică.

Numărul din carile să va alcătui pansione este de 15 persoane, iar prețul pe an șasăzeci galbeni. Până acuma s-au adunat următoarele demoazele: fiica dumisale vornicului Sandu Krupenski, două nepoate dumisale vorn. Casandra Negel, două fiice a dumisale Agăi Mihail Veisa, fiica dumisale spat. C. C. Ruxanda Mălăiasă.

Drept aceea, toți boierii ce vor dori a folosi pe copiii lor în bună educație, spre a afla tot planul și condițiile cu amăruntul, vor binevoi a se adresa în persoană sau în scris cătră sus numitul, al căruia lăcuință este în Sărărie, pe muchea dealului și în fața Bisericii numită Vulpe.

[„Albina românească”, Iași,, anul III, nr. 28, 20 aug. 1831, p. 112]

VIII.

Pensionatul doamnei Climentina Catargiu

„Acest pensionat este un institut de creștere și de învățământ pentru domnișoare din stări mai înalte. El există acu de vreo șase ani de zile cu un succes crescând și tot din ce în ce mai îmbucurător, astfel încât în timpul de față și-a câștigat renumele meritat, că este cel mai bun dintre toate pensionatele de felul acesta în Cernăuți, atât prin modul creșterii religioase, morale și naționale, și prin predarea obiectelor de învățământ. Într-acest institut, sub conducerea doamnei directoare, sunt ocupate mai multe institutrice cu privegherea, cu creșterea, cu predarea de unele obiecte științiale și de ocupații femeiești, precât cele mai multe obiecte științiale serioase sunt încredințate în mâna mai multor profesori, recunoscuți prin zelul și capacitatea lor, de pe la gimnaziu și școala reală. Într-acest mod, sporul și scopul acestui pensionat este asigurat pe deplin.

Într-a 30 iunie st. n. a. c., s-au ținut într-acest pensionat de fete examene publice, la carele au fost de față o mulțime de notabilități din Cernăuți, între carele, atât dimineața cât și după amiază-zi, se află și domnia sa președintele țării, cavalerul Rudolf Myrbach, dimpreună cu doamna sa soție.

Rezultatul examenelor a fost din toate obiectele în toată privința strălucit, așa încât domnii oaspeți n-au putut ca să nu-și arate în public și față cu doamna

directoare bucuria și mulțămirea sa cea mai mare și deplină pentru succesele cele strălucite și de tot îmbucurătoare ale examenului.

Era o plăcere nespusă, o mângâiere sufletească să fi văzut cineva cum domnișoarele pensionatului, pline de simțăminte nobile și înfocate, se întreceau cu răspunsuri care de care mai nimerite, mai aprofundătoare, mai cu de amăruntul; era o luptă nobilă între ele, o luptă frumoasă de dovedirea cunoștințelor câștigate; o însuflețire care o produce numai conștiința despre împlinirea acurată a datorințelor sale, conștiința despre propășirea făcută, despre câștigul dobândit în cunoștințe solide se răspica și se citea în fețele domniilor sale; de aceea și aplauzul și mulțămirea publicului n-au putut să lipsească. În special ce ne-a atins coardele inimii cu deosebită îndestulare și mângâiere sufletească, a fost examenul din istoria națională română, prin carele domnișoarele au dat cea mai vie dovadă că își știu prețui, stima și iubi cu ardoare patria și națiunea; numai la exemplele cele strălucite de patriotism, de bărbăție, de sacrificii ale trecutului glorios se poate aprinde în inima omului fapta iubirii de patrie; numai cunoștința trecutului națiunii sale produce în om stima de sine, încrederea în puterile sale spirituale și morale, toate virtuțile cetățenești, amoroarea națională, curajul și sacrificiul pentru binele comun, pentru fericirea tuturor mădularilor națiunii sale. Prin cunoștința trecutului se învață omul a cunoaște împrejurările timpului de față și a drege povețe pentru întemeierea unui viitor mai ferice, mai strălucit și mai glorios. Când am văzut pe domnișoarele acestui pensionat, ce au îmbrățișat cu atâta căldură studiul istoriei naționale, că domnia lor la exemplele cele glorioase sau fatale ale trecutului își adapă inima, își înnobilează și-și întăresc simțămintele de amoare de patrie și de națiune, de sacrificii și de curaj: atunci am tresărit de bucurie și am zis: «Viitorul este al nostru, căci numai domnișoare cu astfel de cugetări și simțăminte îl pot întemeia și asigura din generațiune. Așchia nu sare niciodată departe de trunchi».

Doamna Catargiu și prin aceasta a dovedit deplina înțelegere a misiunii ce și-a impus-o, judecând prea bine care elemente trebuie să intre și în creșterea, în învățătura junelor copile. Sunt elemente ale educării, sunt cunoștințe care astăzi nu pot rămâne străine nimăruia și nu pot fi privilegiul sau monopolul unui singur sex; din contra, sunt cunoștințe care sunt neapărate oricărui om cult de îmbe sexele și fără de carele nu se poate numi că e cult, precum religiunea, cititul, scrisul, computul, noțiunile cele mai generale despre natură (fizica, istoria naturală), geografia; astfel, și chiar și mai mult încă decât poate unele din aceste cunoștințe, se cere de la fiecare dintre noi cunoștința patriei, a națiunii sale. Aceasta se cere de la toți, de la toată tinerimea studioasă, de la toate sistemele și institutele de creștere și de învățatură și de la conducătorii acestora. Doamna Catargiu are meritul de a fi avut în privire aceasta și de a fi aprepuit cu seriozitate – mai că am zice – bărbătească, dacă nu am ști că adeseori femeile sunt nu numai mai simțitoare, mai devotate chemării sale, dară adeseori chiar și mai serioase decât bărbații. Doamna Catargiu dă un exemplu frumos în astă privire – și acum mire-se cine va voi auzind și aflând că institutul particular, pensionatul privat al Doamnei Catargiu este

singurul și unicul loc și institut unde se propune – deși numai în mod restrâns, amăsurat scopului institutului – istoria națională, care afară de acest institut nu se cunoaște, nu se propune nici într-o singură școală publică, nici măcar în acelea așa-numite naționale și dreptcredincioase, nici prin școalele populare normale, nici în preparandie, nici în școala reală, nici prin gimnazii.

Nu putem, dară, a nu recomanda cu toată sinceritatea acest pensionat de fete tuturor părinților acelor care doresc pentru fiicele lor o creștere religioasă morală și națională și o cultură spirituală amăsurată cu cerințele secolului în carele trăim. Iată, aicea, și obiectele obligate care se propun în acest pensionat: religiunea; limba română, germană, francească și polonă; calculul; geografia; istoria universală și națională; istoria naturală; fizica; caligrafia; lucrări de mână – și ca obiecte libere sunt: limba italiană, englească; muzica; cântarea; semenul și gimnastica”.

[„Focea Soțietății pentru Literatura și Cultura Română în Bucovina”, Cernăuți, anul II, nr. 7, 1 iul. 1866, p. 208–210]